

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Gent, site Oude Schaapmarkt

Muurfragment uit de 13de eeuw

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

GENT, SITE OUDE SCHAAPMARKT

Muurfragment uit de 13de eeuw

VINCENT DEBONNE

INHOUD

1 BESCHRIJVING EN DATERING..... 5
2 BIBLIOGRAFIE 10

1 BESCHRIJVING EN DATERING

Op vraag van archeoloog Robrecht Vanoverbeke (BAAC) werd op de opgravingsite Oude Schaaapmarkt in Gent een muurfragment (spoornummer S1039) nader onderzocht¹. Het muurfragment is een overblijfsel van een verdwenen gebouw met zuidwest-noordoost oriëntatie. De voornaamste onderzoeksvraag aan de erfgoedonderzoeker van het OE betrof de datering van het muurfragment. De hierna beschreven observaties werd gedaan tijdens plaatsbezoeken op 4 juli en 23 augustus 2018.

Figuur 1: locatie van de opgravingsite (groene omlijning).

Het muurfragment is een gemengde natuur- en baksteenbouw. Bovenop de bakstenen spaarbogen ligt een sokkel in Doornikse kalksteen. Deze is 49 cm breed en draagt de aanzetten van pilasters in Doornikse kalksteen en, tussen deze pilasters, metselwerk in baksteen van één strek breed (ca. 31 cm). De opbouw van de muur wijst op een constructie met spaarbogen aan de interieurzijde. Het opgaande baksteenmetselwerk en de steenblokken van de pilasters en de hoeken zijn in verband gemetst. De steenblokken en bakstenen vormen een constructief geheel en maken dus één enkele bouwphase uit. Kleibransen en verzonken randen op de ruggen van de bakstenen wijzen op het gebruik van een vormraam voor de vervaardiging van de bakstenen. Enkele bakstenen tonen sporen van beginnende verglazing tijdens het bakproces.

¹ BAAC-Projectnummer 2018-0531.

Figuur 2: de exterieurzijde van het muurfragment (foto: Vincent Debonne). Zichtbaar zijn de bakstenen spaarbogen, de opvulling van de zwikken in Doornikse kalksteen en de bovenbouw in baksteen.

De bakstenen hebben zonder uitzondering een groot formaat, namelijk $31,5 \times 14 \times 7 \text{ cm}^2$. In Gent zijn gelijkaardige formaten al meermaals aangetroffen in gebouwen uit de 13de eeuw. Volgens literatuur komen in de ziekenzaal van het Bijlokehospitaal (1251-1255d)³ twee formaten van bakstenen voor, $30 \times 14 \times 7 \text{ cm}$ en het dunnere formaat $30 \times 14 \times 4 \text{ cm}^4$. Gelijkaardig zijn ook de bakstenen ($29\text{-}30 \times 13\text{-}15 \times 6,5\text{-}8 \text{ cm}$) in de straatvleugel (Onderbergen) van het dominicanenklooster, uit de tweede helft van de 13de eeuw⁵. De lengte van de bakstenen overschrijdt hier echter nergens de kaap van 30 cm, wat wel zo is op de site van de Oude Schaaapmarkt. Meerdere huiskelders in Gent uit de 13de eeuw bevatten bakstenen met hetzelfde formaat als in het muurfragment van de Oude Schaaapmarkt⁶. Bakstenen met een zelfde formaat ($29,5\text{-}31 \times 13,5\text{-}15 \times 7\text{-}8 \text{ cm}$) kenmerken ook de bakstenen

² Dit zijn de mediaanwaarden van 76 opgemeten lengtes (29,7 tot 33 cm), 85 opgemeten breedtes (9-19,5 cm) en 151 opgemeten hoogtes (6-7,5 cm).

³ Een 'd' na het jaartal verwijst naar een dendrochronologische datering.

⁴ Laleman & Raveschot 1992; Baldewijns & Laleman 2005, 152.

⁵ Debonne 2015, vol. 1, 393.

⁶ Het betreft de kelders van Hoogpoort 3 (S45), Hoogpoort 32 (S54), Hoogpoort 4-6, Hoogpoort 8-12 (S47), Hoogpoort-Stadhuissteeg (S61), Koestraat 30 (S91), Korenmarkt 17 (S103), Onderstraat 22 (Ryhovesteen, S125), Poeljemarkt (S133), Schepenhuisstraat (S139 en S140), Sint-Michielsplein/Wilderoosstraat (S148), Belfortstraat (S4, S7). Zie Laleman & Raveschot 1991; Raveschot 1986 (Hoogpoort 4-6).

bovenbouw van kuip S118 op de middeleeuwse leerlooierssite van de Waalse Krook⁷. De houten onderbouw van deze kuip is dendrochronologisch gedateerd tussen 1250 en 1267. Indien bakstenen bovenbouw en houten onderbouw inderdaad gelijktijdig zijn aangelegd én indien de bakstenen niet zijn hergebruikt, dan betekent dit voor de bakstenen bovenbouw een datering in het derde kwart van de 13de eeuw.

Het bakstenen metselwerk van het muurfragment van de Oude Schaaapmarkt is uitgevoerd in Vlaams verband. Het metselverband is echter niet regelmatig, wellicht omwille van de afstemming op de muurdelen in Doornikse kalksteen. Men vindt bijvoorbeeld de opeenvolging van meerdere baksteenkoppen en de aanwezigheid van bakstenen die zijn bijgehakt tot kleinere exemplaren. De uitvoering van het baksteenmetselwerk in (onregelmatig) Vlaams verband wijst op een bouw in de 13de eeuw tot het eerste kwart van de 14de eeuw⁸.

De hoogte van tien baksteenlagen bedraagt 79 cm. In Gent zijn nog geen gedateerde tienlagenmaten met deze waarde gekend. In Brugge en Damme komen tienlagenmaten met deze waarde voor in gebouwen uit de periode 1260-1300⁹.

Op basis van de baksteenformaten, het metselverband en de tienlagenmaat kan het muurfragment zeker in de 13de eeuw worden gedateerd, bij voorkeur in de tweede helft (1250-1300).

Figuur 3: de exterieurzijde van het muurfragment, met deels blootgelegde spaarboog (foto: BAAC). Op de voorgrond rechts, hoekblokken in Doornikse kalksteen.

⁷ Haneca 2017, 217-218.

⁸ Debonne 2015, vol. 1, 290-294.

⁹ *Idem*, 259-264.

Figuur 4: de interieurzijde van het muurfragment in uitgegraven toestand (foto: BAAC). De bakstenen bovenbouw rust op de bredere onderbouw in Doornikse kalksteen.

Binnen de omtrek van het verdwenen gebouw met het hierboven beschreven muurfragment, bevinden zich bakstenen poeren. Een van de poeren is opgetrokken in bakstenen van 26,5-27,5 x 13-13,5 x 6 cm. Dezelfde bakstenen werden gebruikt voor de spaarboog onder de noordoostmuur van een noordoostelijke aanbouw (26,5-27,5 x 13-13,5 x 6-6,5 cm) tegen het verdwenen gebouw. Bakstenen met dit formaat waren zeker vanaf het eerste kwart van de 14de eeuw in gebruik in Gent, bijvoorbeeld in de oostvleugel (1310-1330d) van de Bijlokeabdij. De bakstenen meten er 26-28,2 x 12-13,5 x 5,5-6,7 cm¹⁰. De bakstenen poeren en de noordoostelijke aanbouw kunnen daarom ten vroegste in het eerste kwart van de 14de eeuw worden gedateerd.

¹⁰ *Idem*, 251-254.

Figuur 4: een van de bakstenen poeren binnen de omtrek van het verdwenen gebouw (foto: Vincent Debonne).

2 BIBLIOGRAFIE

BALDEWIJNS Jeanine & LALEMAN Marie Christine 2005: Gent, hospitalen van de Bijloke. In: BUYLE Marjan & DEHAECK Sigrid (reds.), *Architectuur van de Belgische hospitalen*, M&L Cahier 10, Brussel, 152-155.

DEBONNE Vincent 2015: *Uit de klei, in verband. Bouwen met baksteen in het graafschap Vlaanderen, 1200-1400*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, 2 vols., Leuven.

HANECA Kristof 2017: Hout en leer op de Waalse Krook. Het dendrochronologisch onderzoek van de leerlooierskuipen. In: DE GROOTE Koen & ERVYNCK Anton (reds.), *Gentse geschiedenissen ofte, nieuwe historiën uit de oudheid der stad en illustere plaatsen omtrent Gent*, Gent, 211-218.

LALEMAN Marie Christine & RAVESCHOT Patrick 1991: *Inleiding tot de studie van de woonhuizen in Gent. Periode 1100-1300. De kelders*, Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Schone Kunsten jrg. 53, nr. 54, Brussel.

LALEMAN Marie Christine & RAVESCHOT Patrick 1992: L'hôpital de la Bijloke à Gent: premier bilan de la recherche archéologique. In: *L^e congrès de la fédération des cercles d'archéologie et d'histoire de Belgique. Congrès de Liège, 20-23 VIII. 1992, Actes I*, Luik, 98-100.

RAVESCHOT Patrick 1986: Vondstmeldingen. Hoogpoort 4-6, *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent* 10.2, 74.

